Italieenske Sproake

Italienisk is heert tou ju romoanske Takke fon do Indoeuropäiske Sproaken. Dät is Amtssproake fon Italien, ju Swaits, ju Vatikoanstääd, San Marino un dän Souveränen Malteser-Orden. Juust so as aal do romoanske Sproaken stommet dät Italieenske fon dät Vulgär-Latienske ou, ju leete Uumgongssproake fon dät Latienske. Ju Standard-Sproake fon dät italieenske gruundet sik ap dän toskanisken Dialekt fon ju Stääd Florenz (Firenze). Dät kumt fon groote florentienske Dichtere in't Middeloaler, so as Dante Alighieri (1265-1321), die besunners grooten Ienfloud hiede.

Een oold italieensk Woudebouk

Inhooldsferteeknis

Gjuchtskrieuwenge

Sproak-Biespil

Dät Uus Foar

Italieensk un sien Noaber-Sproaken

Wällen

Literatuur

Gjuchtskrieuwenge

Ju italieenske Gjuchtskrieuwenge speegelt dän Luudstound äänelk as ju spoanske of ju rumäänske gjucht niep wier, man dät rakt in't Italieenske neen truchgungende Känteekenge fon ju betoonde Sälwe.

Wäkke Seeken sunt daach tou beoachtjen, uum een ferkierde Uutsproake of Skrieuwenge tou fermieden:

- Die Boukstäf **G** wäd foar tjuusterge Vokoale (a, o, u) as n gewöönelk [g] uutboald, man foar ljoachte Vokoale (i, e) as stämhoaft *dsch* (IPA: [ʤ]).
  - Biespil foar g + tjuustergen Vokoal: *il **g**or**g**onzola* (n speziellen Sies) mäd [g]: [gorgon ˈdzɔla].
  - Biespil foar g + ljoachten Vokoal: *il **g**ennaio* (die Januoar) mäd [ʤ]: [ʤen'najo].
- Uutnoamen rakt dät, man do wäide besunners känteekend: skäl een **G** foar aan ljoachten Vokoal as n [g] uutboald wäide, mout deer n **H** twiske. Skäl een **G** foar aan tjuustergen Vokoal as [ʤ] uutboald wäide, mout deer n **I** twiske.
  - Biespil foar gh + ljoachten Vokoal: *i spa**gh**etti* mäd [g].
  - Biespil foar gi + tjuustergen Vokoal: *il **gi**oco* (dät Spil) mäd [ʤ]: ['ʤɔko]

- Ju Bouksteeuwenfoulge **gl** klingt so äänelk as een [l], dät mäd n [j] fersmolten is, also een palatoal **L** [ʎ].
  - Biespil foar gl: *ta**gl**iare* (sniede) mäd [ʎ]: [taʎ'ʎare].
- Ju Bouksteeuwenfoulge **gn** klingt so äänelk as een [n], dät mäd n [j] fersmolten is, also een palatoal **N** [ɲ].
  - Biespil foar gn: ***gn**omo* (Gnoom) mäd [ɲ]: [ˈɲɔmo].[1]

- Bie dän Boukstäf **C** is dät deelwiese so äänelk. Een **C** wäd foar tjuusterge Vokoale (a, o, u) as n [k] uutboald, man foar ljoachte Vokoale (e, i) as n stämloos *tsch* (IPA: [ʧ].
  - Biespil foar c + tjuustergen Vokoal: *la **c**orona* (ju Kroune) mäd [k]: [ko'rona].
  - Biespil foar c + ljoachten Vokoal: *il **c**inema* (dät Kino) mäd [ʧ]: ['ʧinema].
- Uutnoamen rakt dät bie **C** uk, man do mouten juust so uk känteekend wäide: Wan n **C** foar n ljoachten Vokoal as [k] uutboald wäide skäl, mout deer n **H** twiske; skäl een **C** foar n tjuustergen Vokoal as n [ʧ] uutboald wäide, mout deer n **I** twiske:
  - Biespil foar ch + ljoachten Vokoal: *la **ch**iesa* (ju Säärke) mäd [k]: ['kjɛza].
  - Biespil foar ci + tjuustergen Vokoal: *la **ci**abatta* (1. die Huusskou, ju Slurre / 2. een speziell Wietbrood) mäd [ʧ]: [ʧa'batta]
- Ju Boukssteeuwenfoulge [sc] wäd foar tjuusterge Vokoale [sk] uutboald, man foar ljoachte Vokoale as n düütsk **sch** [ʃ].
  - Biespil foar sc + tjuustergen Vokoal: *il **sc**andalo* (ju Skonde) mäd [sk]]: ['skandalo]].
  - Biespil foar sc + ljoachten Vokoal: *la **sc**immia* (die Oape) mäd [ʃ]: [ˈʃim.mja].

Sproak-Biespil

Dät Uus Foar

Italieenske Uursättenge, as ju in'e kathoolske Liturgie bruukt wäd:	Seelterske Uursättenge (in düsse Foatenge bloot foar düssen Artikkel ärstoald)
Padre nostro, che sei nei cieli, sia santificato il tuo nome, venga il tuo regno, sia fatta la tua volontà, come in cielo così in terra. Dacci oggi il nostro pane	Uus Foar, die du in dän Heemel bäst Din Noome skäl hilliged wäide, Dien Riek skäl kuume, Din Wille skäl skjo, as in dän Heemel, juust so ap ju Äide.

quotidiano, e rimetti a noi i nostri debiti come noi li rimettiamo ai nostri debitori, e non ci indurre in tentazione, ma liberaci dal male. Amen.	Reek uus däälich uus deegelk Brood, Un ferreek uus uus Skäild, So as wie ferreeke uus Skäildigere, Un fiere uus nit in Fersäikenge, Man befräie uus fon dät Kwoode. Amen.

Italieensk un sien Noaber-Sproaken

Italieensk-sproakige Minnerhaide rakt dät truch Migratsjoon un Kolonioalismus allerweegense in ju Waareld, man do maaste lieuwje in Italien (mäd do bee litje Noaberlounde San Marino un Vatikoanstääd, un uk in dän italieensken (uursproängelk lombardisken un rätoromoansken) Deel fon ju Swaits (dät is die Kanton Tessin un Deele fon Graubünden).

Sproaken un Dialekte in Italien

Dät uursproängelke Rebät fon ju Italieenske Sproake in dän äängeren Sin lait in ju Midde un dät Suude fon dät Italieenske Hoolichailound un ap Sizilien, uumdät een heele Riege fon romoanske Varietäten, do in Italien of ju romoanske Swaits boald wäide, as oaine Sproaken tou bekiekjen sunt. Dät Arpitoanske (of Franko-Provenzoalske), dät Oksitoanske, dät Rätoromaniske, dät Ladiniske un dät Furlaniske (of Friauliske) sunt seeker oaine Sproaken. Dät Sardiske, dät Korsiske, dät Venetiske un uk do Gallo-Italieenske Varietäten (Piemontesisk, Lombardisk, Ligurisk, Emilioansk-Romagnoolsk) in dät Noude wäide uk maasttieds as oaine Sproaken bekieked. Gallo-Italieenske Sproak-Ailounde rakt dät uk in Suud-Italien, näämelk in ju Region Basilicata un ap Sizilien. Uk dät Sizilioanske wäd apgruunde fon sien oolde literariske Traditsjoon fon wäkke as oaine Sproake bekieked, man dät is wät striediger.

Nit-romoanske Sproaken sunt wäide uk in Italien, deelwiese as Sproak-Ailounde midde monken italieenske Dialekte, boald.

So wäide in't Noude düütske Dialekte boald. Dät sunt dan deelwiese baieriske Dialekte. Ieuwenske Suudtirol un n poor uur Rebätte loangs dät noudaastelke Skeed hääbe do baieriske Sproakailounde in dän Trentino besunnere Dialekte: Dät Zimbriske in Lusern is besunners ooldwaareldsk, un dät Fersendoaleriske (of Mocheniske, italieensk: Mócheno ätter "mochen" foar "moakje") heert uk noch tou do baieriske Dialekte. In dät Noudwääste, tichte bie dät Skeed tou dät Swaitser Wallis, wäide uk Walliser-Düütske Dialekte boald. Dät sunt neen baieriske Dialekte, man Alemanniske, nieper: Hoochstallemaniske. Do Walliser-Düütske

Sproak-Rebätte lääse oaber nit tichte bie dät italieenske Kääden-Rebät, man fuulmoor in Noaberskup tou dät Aostoanske, dän Arpitoansken Dialekt fon dät Aosta-Doal un uk wäil dät Piemontesiske un dät Lombardiske.

Loangs dät Skeed tou Slowenien wäd uk Slowenisk boald. Dät Resioanske, dät junner in dät Resia-Doal boald wäd, wäd maasttieds as Slowenisken Dialekt bekieked, uk wan dät een oaine Literatuur-Sproake uutbilged häd. Uurs ne slawiske Sproake is dät Molise-Slawiske, dät fon sowät 2500 Ljuude in tjo Täärpe fon ju italieenske Provinz Campobasso boald wäd. Dät heert tou dän Serbo-Kroatisken Komplex.

In dät Suude fon Italien sunt uk griechiske un Albaniske Sproak-Ailounde. Die Uursproang fon do Griechen in Kalabrien un Apulien is striedich. Wäkke kweede, dät kumt noch fon antike ooldgriechiske Kolonien, wäkke kweede, dät is aal man uut dät Middeloaler. Do Albaner in Italien sunt in moorere Befoulkengs-Woogen fon dät leete Middeloaler bit in't oachtienste Jierhunnert ätter Italien keemen. Do Italo-Albaner baale - wan jo hiere oolde Sproake noch hääbe - maasttieds aan Toskisken Dialekt. Ap do tosksiske Dialekte foutet uk ju Albaniske Skrift-Sproake, man daach sunt do Italo-Albanere foar Albanere uut Albanien stuur tou ferstounden, uumdät ju Sproake uur do Jierhunnerde n oainen Wai nuumen häd.

Wällen

1. Berloco 2018, s. 111

Literatuur

- Berloco, Fabrizio (2018), *The Big Book of Italian Verbs: 900 Fully Conjugated Verbs in All Tenses. With IPA Transcription, 2nd Edition (https://books.google.it/books?id=DYynDwAAQBAJ&pg=PA3#v=onepage&q&f=false)*, Lengu, ISBN 978-8894034813, https://books.google.it/books?id=DYynDwAAQBAJ&pg=PA3#v=onepage&q&f=false
- Simone, Raffaele (2010), *Enciclopedia dell'italiano*, Treccani
- Palermo, Massimo (2015), *Linguistica italiana*, Il Mulino, ISBN 978-8815258847